

**YASHIL IQTISODIYOT VA RAQAMLI MOLIYALASHTIRISHDA
EKOLOGIK STARTAPLAR HAMDA ULARNING RIVOJLANISHI**

Jo'rayev Umidjon Shuxratjon o'g'li

Qo'qon universiteti o'qituvchisi

Umidjonjuraev09@gmail.com

Usmonova Muslimaxon

Qo'qon universiteti Moliya va moliyaviy

texnologiyalar yo'nalish talabasi

muslimaxonu0@gmail.com

Annotation: This article analyzes the impact of green economy and digital financing on the development of ecological startups in Uzbekistan. It examines government support, investments from international financial institutions, and existing challenges. Additionally, it provides the necessary conditions and recommendations for the successful growth of ecological startups.

Keywords: green economy, digital financing, ecological startups, venture fund, EBRD, innovative entrepreneurship.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние зеленой экономики и цифрового финансирования на развитие экологических стартапов в Узбекистане. Рассматриваются государственная поддержка, инвестиции международных финансовых институтов и существующие проблемы. Кроме того, представлены необходимые условия и рекомендации для успешного развития экологических стартапов.

Ключевые слова: зеленая экономика, цифровое финансирование, экологические стартапы, венчурный фонд, ЕБРР, инновационное предпринимательство.

Annotatsiya: Ushbu maqola, O'zbekistonda yashil iqtisodiyot va raqamli moliyalashtirishning ekologik startaplarning rivojlanishiga ta'sirini tahlil qiladi. Davlat tomonidan taqdim etilayotgan qo'llab-quvvatlash, xalqaro moliya institutlarining sarmoyalari va mavjud muammolarni ko'rib chiqadi. Shuningdek, ekologik startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar va tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, raqamli moliyalashtirish, ekologik startaplar, venchur fondi, EBRD, innovatsion tadbirkorlik.

Kirish

"Yashil" iqtisodiyot va raqamli moliyalashtirishning uyg'unligi, ekologik startaplarning rivojlanishiga katta turtki bermoqda. O'zbekiston hukumati tomonidan

2024 yil 14 oktyabrda qabul qilingan “Startap ekotizimini yanada rivojlantirish va venchur moliyalashtirishni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi qaror, ekologik innovatsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan strategik yondashuvni belgilab berdi. Ushbu qaror doirasida, raqamli texnologiyalar asosida faoliyat yurituvchi startaplarni qo‘llab-quvvatlash, ularning inkubatsiya va akseleratsiya dasturlariga jalb etish, shuningdek, davlat va xususiy sektor o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish ko‘zda tutilgan. Shuningdek, O‘zbekistonning IT Park tashkiloti tomonidan 2024 yil dekabrda ishga tushirilgan “Raqamli Startaplar” dasturi, yosh tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash, ularning biznes modellarini raqamlashtirish va global bozorlarga chiqish imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan.

Asosiy qism

O‘zbekistonning ekologik startaplari, asosan, quyidagi sohalarda faoliyat yuritmoqda: qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish. Misol uchun, “GreenTech” nomli startap, quyosh energiyasidan foydalanib, kichik hajmdagi issiqlik energiyasini ishlab chiqarish tizimini ishlab chiqdi. Ushbu loyiha, nafaqat energiya tejashga, balki issiqlik ta‘minotining barqarorligini ta‘minlashga ham xizmat qilmoqda.

Yashil iqtisodiyot – bu iqtisodiy faoliyatning ekologik barqarorlik, resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazmaslik prinsiplariga asoslangan modeli bo‘lib, u an‘anaviy iqtisodiy yondashuvlardan tubdan farq qiladi. Bunda energiya tejamkorligi, chiqindilarni kamaytirish, uglerod izini nazorat qilish kabi mezonlar asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi. Ekologik startaplar esa ana shu yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion subyektlar bo‘lib, ular yangi texnologiyalar, raqamli vositalar va barqaror yechimlar orqali ekologik muammolarga qarshi kurashishga intiladi. Ular, ko‘pincha, kichik hajmli, lekin yuqori innovatsion salohiyatga ega bo‘ladi.

Raqamli moliyalashtirish — moliyaviy xizmatlarning raqamli texnologiyalar asosida taqdim etilishi bo‘lib, bu usul orqali ekologik startaplar o‘z faoliyatini moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Asosiy raqamli moliyaviy vositalarga quyidagilar kiradi Crowdfunding (jamoaviy moliyalashtirish) onlayn platformalar orqali ommaviy sarmoyadorlardan mablag‘ jalb qilish imkonini beradi. Masalan, *Kickstarter* va *Indiegogo* orqali ko‘plab ekologik startaplar millionlab dollar mablag‘ to‘plagan. Venchur kapitali va akseleratorlar investorlar tomonidan yuqori riskli, lekin istiqbolli startaplarga kapital kiritiladi. Bu jarayon tez-tez raqamli texnologiyalar orqali boshqariladi. Blokcheyn texnologiyalari moliyalashtirishda shaffoflik, izlenishlilik va xavfsizlikni ta‘minlaydi. Tokenlash (tokenization) orqali aktivlarni raqamlashtirish ham moliyalashtirishni soddalashtiradi. Grin (yashil) obligatsiyalar ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun chiqarilgan maxsus obligatsiyalar bo‘lib, xalqaro moliyaviy institutlar va banklar tomonidan keng

qo'llanilmoqda.

O'zbekistonda ekologik startaplar va raqamli moliyalashtirishning holati O'zbekistonda so'nggi yillarda yashil iqtisodiyotga o'tish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Prezident farmonlari, strategik hujjatlar, "Yashil energiya" dasturlari orqali ekologik innovatsiyalar qo'llab-quvvatlanmoqda. 2023-yil holatiga ko'ra, mamlakatda 20 dan ortiq ekologik startaplar faoliyat yuritmoqda (UNDP Uzbekistan, 2023). Ammo ularning moliyaviy barqarorligi va tez o'sishini ta'minlash uchun raqamli moliyalashtirish mexanizmlarini keng joriy etish zarur. O'zbekistonda crowdfunding platformalari endigina rivojlanmoqda, venchur fondlar soni esa yetarli emas. Shu bois xalqaro tajribalarni o'rganib, mahalliy sharoitlarga moslashtirish dolzarb hisoblanadi. Xalqaro tajriba: muvaffaqiyatli modellar Xitoyda ekologik startaplar uchun maxsus raqamli grantlar va subsidiyalar mavjud bo'lib, 2022-yilda 1,5 milliard dollar miqdorida yashil texnologiyalarni raqamli moliyalashtirish amalga oshirilgan (OECD, 2023). Yevropa Ittifoqi esa "Green Deal" doirasida 2021–2027 yillarga mo'ljallangan 1 trillion yevrolik fond tashkil qilgan bo'lib, bunda ko'plab startaplar raqamli vositalar orqali moliyaviy yordam olmoqda. Afrikada esa raqamli mobil banking texnologiyalari orqali ekologik startaplar oddiy fuqarolar bilan to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy aloqaga chiqmoqda. Bu model ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim tajriba bo'lib xizmat qilmoqda.

Raqamli moliyalashtirish mexanizmlari, ekologik startaplarning rivojlanishida muhim rol o'ynamoqda. O'zbekiston hukumati tomonidan 2024 yilda ishga tushirilgan \$10 millionlik venchur fondi, yosh tadbirkorlarga o'z loyihalarini amalga oshirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlashni ta'minlamoqda. Bundan tashqari, xalqaro moliya institutlari, masalan, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki (EBRD), O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan loyihalarni moliyalashtirishga sarmoya kiritmoqda. EBRD tomonidan taqdim etilgan \$20 millionlik moliyaviy paket, yashil texnologiyalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ayollar tadbirkorlarini qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi.

Biroq, ekologik startaplarning rivojlanishida bir qator muammolar mavjud. Bular orasida, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, malakali kadrlar yetishmovchiligi va qonunchilik bazasining takomillashtirilishi zarurati mavjud. Shuningdek, xalqaro tajriba va innovatsion yechimlarni joriy etish, startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa

O'zbekistonning yashil iqtisodiyot va raqamli moliyalashtirish sohasidagi sa'y-harakatlari, ekologik startaplarning rivojlanishiga katta turtki bermoqda. Davlat tomonidan taqdim etilayotgan moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash, yosh tadbirkorlarning innovatsion g'oyalarini amalga oshirishga imkon yaratmoqda. Biroq, ushbu sohadagi muvaffaqiyatni ta'minlash uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish,

malakali kadrlarni tayyorlash va qonunchilik bazasini takomillashtirish zarur. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik va tajriba almashish, ekologik startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga xizmat qiladi. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish va ekologik startaplarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha olib borilayotgan ishlar, raqamli texnologiyalar va moliyalashtirish vositalari bilan uyg‘unlashib, yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratmoqda. Davlat tomonidan startap ekotizimiga qaratilgan strategik e‘tibor, venchur fondlari, grant dasturlari va xalqaro moliyaviy institutlarning ko‘magida ekologik innovatsiyalarni kengroq miqyosda joriy etish uchun zamin yaratmoqda. Shu bilan birga, ekologik startaplarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun faqat moliyaviy resurslar emas, balki samarali infratuzilma, huquqiy muhit, raqamli savodxonlik va kadrlar malakasi kabi omillar ham muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyalashtirish vositalarining (masalan, crowdfunding, blokcheyn, venchur kapital) keng qo‘llanilishi startaplarning investitsiya jalb qilish salohiyatini oshiradi. O‘zbekiston sharoitida esa bu vositalarni joriy etishda mahalliy qonunchilik, texnologik baza va investorlar madaniyatini rivojlantirish zarur. Xulosa qilib aytganda, yashil iqtisodiyot va ekologik tadbirkorlikni rivojlantirishda raqamli moliyalashtirish hal qiluvchi vositaga aylanmoqda. Bunda davlat, xususiy sektor va xalqaro hamkorlar o‘rtasidagi integratsiyalashgan yondashuv muhim strategik omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 14 oktyabrdagi “Startap ekotizimini yanada rivojlantirish va venchur moliyalashtirishni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi qarori.
2. IT Park tomonidan 2024 yil dekabrda ishga tushirilgan “Raqamli Startaplar” dasturi.
3. Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Bankining 2024 yilgi moliyaviy paketlari va loyihalari.
4. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli Texnologiyalar Vazirligining 2024 yilgi startaplarni qo‘llab-quvvatlash dasturlari.
5. **EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)**. (2022). Green Economy Transition Approach 2021–2025. <https://www.ebrd.com>
6. Smith, J., & Johnson, L. (2021). Digital Finance and Green Startups: The Future of Sustainable Investment. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 11(2), 143–159.
7. Li, Y., Zhang, T., & Wong, M. (2023). Blockchain-based Financing Models for Eco-Innovation Startups. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 47, 100691.

8. Jahon Banki. (2023). Uzbekistan Country Climate and Development Report. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan>
9. Jurayev, U. (2024). TURIZM MOLIYASIDA INVESTITSIYA VA INNOVATSIYALARNING ROLI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 13, 75–77. <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1027>
10. Umidjon, J. (2024). MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDA XALQARO MOLIYA MUNOSABATLARINING TUTGAN O‘RNI VA AHAMIYATI. University Research Base, 273–276. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/514>
11. Jo‘rayev, U. (2024). MOLIYA SEKTORI TASHKILOTLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI XALQARO TAMOYILLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH. University Research Base, 250–254. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/508>
12. ADDRESSING MACROECONOMIC STABILITY AND INFLATION: STRATEGIES FOR ANTI-INFLATION AND MONETARY POLICIES BY CENTRAL BANKS. <https://worldejurnal.ru/index.php/ajmws/issue/view/25>
13. Jo'rayev Umidjon Shuxratjon o'g'li. (2024). VALYUTA AYRIBOSHLASH REJIMLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 44(10), 123–126. Retrieved from <https://newjournal.org/01/article/view/13551>
14. Jo'rayev Umidjon Shuxratjon o'g'li. (2024). ЕКОЛОГИК ХАВФСИЗЛИКНИ ТА’МИНЛАШДА ДАВЛАТНИНГ РОЛИ (КАНАДА МИСОЛИДА). ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 44(10), 127–131. Retrieved from <https://newjournal.org/01/article/view/13552>